

VÕRU JA PÄRNU KESKLINNA JA KAHE UUSASUMI TÄNAVANIMEDE KUJUNEMISE ANALÜÜS¹

Maria Anttila

Sissejuhatus

Artikli eesmärk on kaardianalüüsi meetodil uurida Võru ja Pärnu tänavanimistut, võrreldes nende kahe ajalooliselt erineva linna vanema ja uuema asustusosa tänavanimisid. Lisaks antakse ülevaade uuritavate linnaosade tänavastiku ruumilisest kujunemisest. Uurimisaladeks valiti Võru ja Pärnu linnade kesklinnad ja mõlemast üks uusasum, milleks on Võrus 1990. aastatel ehitatud Taara (EE 2011) ja Pärnus endine suvilapiirkond Tammiste². Kaardipilt ei pretendeeri täiuslikkusele, kuna eriti teatud aja väljaannetes esineb moonutusi ning teised allikad annaksid kindlasti täiendavat teavet. Analüüsitavad kaardid pärinevad digitaliseeritud kujul Rahvusarhiivi ja Rahvusraamatukogu digitaalarhiivi (Digar) kogudest ja paberil Tartu Ülikooli raamatukogust.

Uurimisküsimused on järgmised:

- Milliseid tänavanimisid on uuritavatel aladel ajalooliselt esinenud?
- Kuidas tänapäevased nimed seostuvad kohanimekorraldusega?
- Milline on olnud tänavastike ruumiline muutus?

Võru linna sünnipäevaks loetakse 21.08.1784, linnaõigused sai Võru juba enne ehitamise algust. Järgmisest aastast pärineb esimene teadaolev Võru linna plaan, mis oli maamõõtja Carl von Bronserti käsikirjaline ehitusprojekt (Raid 2013: 249). Esimene kaart, millel Võru linn esitati, ilmus 1793 (*ibid.*). Kesklinna tänavavõrgustik on 1785. aasta plaanil üldjoontes

---

¹ Artikli aluseks on iseseisev arvestustöö TÜ eesti ja üldkeeleteaduse instituudi kursusel „Lõuna-Eesti koha- ja isikunimed“, juhendajad Mariko FASTER ja Evar Saar.

² Isiklik konsultatsioon Cristhina Randlega 25.10.2024 ja 27.11.2024.

näha (*ibid.*), kuid tänavanimed esitatakse kaardil alles 1902. aasta väljaandes (Jacoby 1902).

Pärnu on seevastu oluliselt vanem linn. Algne Pärnu (nn Vana-Pärnu) asus jõe põhjakaldal, kuid see põletati maha ja esimene teade Pärnust praegusel kohal (nn Uus-Pärnu) pärineb aastast 1265. Linnaõigused sai Pärnu 1318. aastal. Esimene teadaolev Pärnu linna plaan on ilmunud enne aastat 1592, kuid teavet kaardi säilimise kohta pole. Esimese tänavavõrguga linnaplaani ilmumisaastaks on tõenäoliselt 1644, selle autor on Georg von Schwengeln. (Raid 2013: 144) Tänavanimed esinevad esimest korda 1844. aasta kaardil (*ibid.*: 164; Hawelin 1844).

Kuna tänavanimed ilmuvad kaartidele üsna hilja, on nende võrdlemise aeg üsna samasugune hoolimata linnade suurest vanusevahesest. Ruumiliselt seisneb suurim erinevus selles, et Võru tänavastik laieneb ja tiheneb, aga Pärnu tänavavõrgustikus telgjooni tekib ja kaob. Pärnu vanim tänavanimestik on tüüpiline keskaegse linna oma (Päll 2010: 166), Võru oma on stilistiliselt samasugune, kuid ei hõlma tüüpilist sõnavara. Suurimad keelelised muutused toimusid nõukogude ajal.

Andmed ja meetodika

Geoinformaatilisteks alusandmeteks on Maa- ja Ruumiameti Eesti topograafia andmekogu (ETAK) tänavate joonobjektid seisuga 10/2024. Linnaosade pinnad joonistati vastavalt Võru linna³ ja Pärnu linnavalitsuse (*s. a.*) andmetele. Tänavatest valiti välja need, mis geomeetriliselt lõikusid joonistatud polügoonidega. Andmete korrastamiseks eemaldati objektid, mille tüübiks oli *rada* või *kergliiklustee*, ja need, mille tähtsus oli *kvartalisine tänav*, kuna kvartalisesestele tänavatele nime ei panda. Lisaks eemaldati Pärnust ja Võru Taara asumist lõike, mis olid peamiselt atribuudiga „täitmata“ ja mis Maa-ameti hübriidkaardi ja ortofotoga võrreldes osutusid radadeks või nimeta sissesõiduteedeks. Pärnu Tammistest eemaldati kaks teed, millest suur osa asus naabervallas ja Pärnus oli ainult ühendav teejupp ehk polnud põhjust arvata neid Pärnu tänavastiku koosseisu. Lõpuks liideti (*dissolve*) tänavajupid nime järgi kokku. Tulemusena jäi Võrru 34

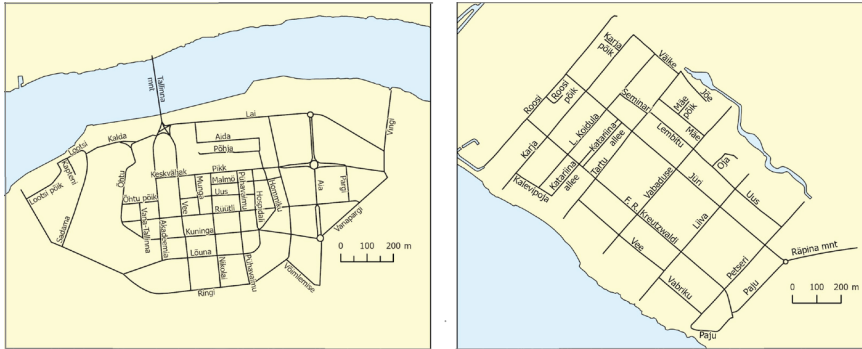
---

³ <https://www.facebook.com/100064637111449/photos/917562837074945/>.

ja Pärnusse 42 erinimelist tänavat. Töö käik jättis Pärnu Tammistesse ühe tänavalõigu (*Nurmenuku*), mis pole ühenduses ühegi teise tänavaga. Põhjuseks on see, et linnapiir jookseb suurema Tammiste tee kõrval Tammiste pool ning Tammistes ristuvad sellega ainult kvartalisisesed nimeta tänavad. Kuna uurimistöo ei eelda topoloogilist korrastatust, ei mõjuta see ka tulemusi. Ajaloolised nimed pandi vastavalt aastaarvule omaette kihtidele kirja. Aluseks pandi tänapäeva tänavavõrgustik ja vajadusel joonistati telgjooni silma järgi ümber. Geoinformaatiline andmetöötlus viidi läbi tarkvarades QGIS ja ArcGIS. Lisaks on kasutatud kohanimeandmebaasi (KNAB) andmeid seisuga 09/2024 ja neid töödeldi tarkvaras MS Excel.

Tulemused

Kohanimeandmebaasi andmetel on kümme Eesti sagedamat tänavanime *Pargi, Põllu, Aia, Metsa, Uus, Kooli, Kase, Jõe, Jaama* ja *Kalda*. Praegused Võru ja Pärnu kesklinna tänavanimed on esitatud joonisel 1. Tänapäevases Võru linnas puuduvad Eesti sagedamatest tänavanimedest *Aia* ja *Pargi*. Pärnu linnas omakorda ei esine sellisel kujul ainult *Jõe* tänavat, vaid on tänavad *1. Jõe, 2. Jõe, 3. Jõe* ja *4. Jõe*. Pärnu uurimisaladele jäävad *Pargi, Aia, Uus, Jaama* ja *Kalda* (Jaama tn Tammistes, ülejäänud kesklinnas) ning Võrus *Uus* ja *Jõe* (kesklinn). Ainsad Võru ja Pärnu uurimisaladel korduvad tänavanimed on *Uus* ja *Vee* (mõlemad asuvad kesklinnas nii Võrus kui ka Pärnus). Kõrvutades ETAKi andmeid ja KNABi (2024) nimestikku, on Eestis ainukordseid tänavanimedid muuhulgas *Kalmuse, Kaubajaama tee* ja *Nõgese* (Võru, Taara) ning *Esplanaadi, Malmö, Nikolai, Vingi* ja *Võimlemise* (Pärnu, kesklinn). ETAKi andmeid vaadates on ka *Seminari* (Võru, kesklinn) ainukordne nimi, kuid põhjuseks on asjaolu, et Võru Seminari tänavat KNABis ei ole. Pärnu Tammiste ainukordsed nimed seostuvad kohanimega: *Tammiste tee* ja *Uuemetsa tee*. Tuleb siiski täheldada, et täiend võib nimedes korduda mujalgi Eestis, kui liigisõnaga on erinev, näiteks asub Tallinnas *Kalmuse tee* (KNAB). Ainus hargtäiendiga nimi uurimisaladel on *Vana-Tallinna tänav* Pärnus, kuid liigisõnaga *põik* on mõlemas linnas eristatud suuremaga ristuvaid väiksemaid tänavaid (Võrus *Karja, Mäe* ja *Roosi põik*, Pärnus *Lootsi* ja *Õhtu põik*).

Joonis 1. Praegused tänavanimed Pärnus (vasakul) ja Võrus (paremal). Autori illustratsioon, alusandmed ETAK.

Eestis reguleerib nimede, sh tänavanimede panekut kohanimeseadus (KNS). Selle alusel annab kohanimenõukogu (KNN) neli põhilist tänavanimede allikat: vanad kohanimed, kirjeldavad nimed ning ajalugu ja pärimust kajastavad nimed (sh pühendusnimed), lisaks sobib suurtes linnades ka nimeseeriade rakendamine, mida võib lugeda eelmiste rühmade laienduseks, sest ideaalis seostuks teema valik koha ja selle ajaloo (ibid.). Vanade kohanimede tuvastamine nõuaks põhjalikumat analüüsi, kuid ülejäänud motiivid leiavad andmestikust toetust: näiteks on kirjeldavate nimede hulgas omadust kandvad *Pikk* ja *Lai* (Pärnu) ning *Väike* ja *Uus* (Võru), maastiku kirjeldavad *Kalda* (Pärnu) ja *Liiva* (Võru) ning suunda osutavad *Tartu* (Võru, vanem tee Tartu suunas) ja *Tallinna maantee* (Pärnu), ajaloolise kohaga seostuvad *Seminari* (end *Kasarmu*), *Turu* ja *Karja* (Võru) ning *Hospidali* ja *Võimlemise* (Pärnu). Pühendusnimenäide on leida *Kreutzwaldi*, *Koidula* ja *Katariina allee* (Võru). Samas ajaloolised nimed on Pärnus osalt prestiižsed (*Akadeemia*, *Rüütli*), osalt religioosse taustaga (*Munga*, *Pühavaimu*, ka *Hospidali*, arvestades usu ja ravi tugevat ajaloolist seost). Võrus viitavad ajaloole aga ühest küljest *Vabrik* ja teisalt *Kalevipoja* ja *Lembitu*. Nimeseeriad on eelistatud uusasumites, kuid ka Pärnu kesklinnas on väike merenduse nimeseeria (*Sadama*, *Lootsi (põik)*).

Marten Jakobson (2009) on uurinud oma bakalaureusetöös Tartu ümbrusvaldade uusasumite toponüümikat ja täheldanud, et uusasumites domineerivad loodusnimed, eriti taimestiku ja linnunimetused. Sama tendents väljendub eriti tugevalt Tammistes, kus kõik uuemad tänavad on

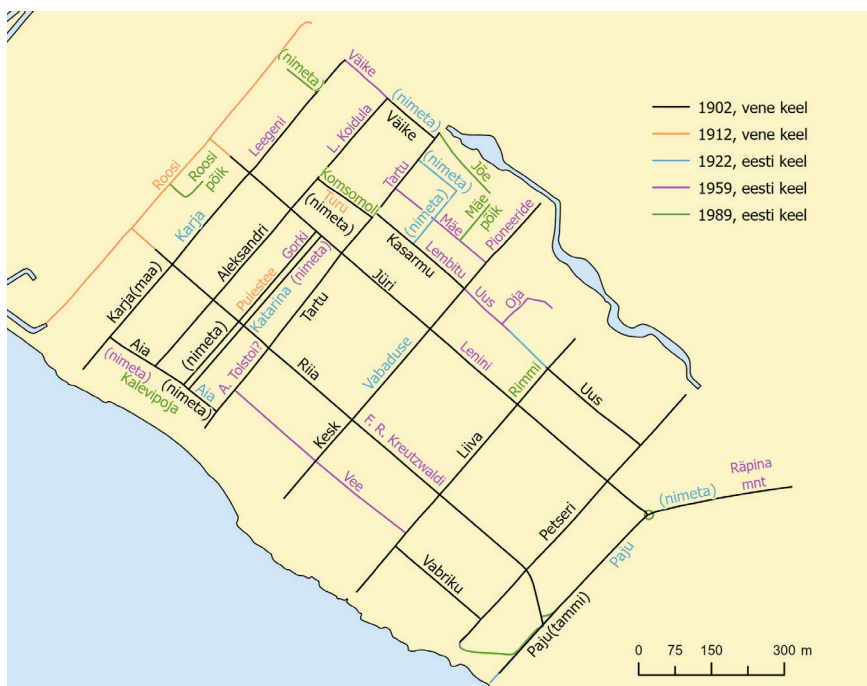
saanud oma nime taimevaldkonnast. Seda on aga näha Võru Taara uus-
asumiski, kus peatänavaga (*Taara tänav*) ristuvate teede nimed on samuti
taimenimetustest inspireeritud. Hoolimata sellest, et loodusliku nimega
luuakse positiivset kuvandit (*ibid.*), võib just loodusnimesid pidada proble-
maatilisteks, kuna need on justkui liiga sobivad peaaegu igasse kohta
(Aalto 2002: 209). Mõlemaid vaadeldavaid uusasumeid piiravad suuremad
tänavad, mille nimi tuleneb kas kohast, kuhu tee viib (*Kose tee, Tammiste
tee*), või ajaloolisest kohast (*Kaubajaama tee, Tammistes kaubaraudteeni
viiv Kauba*).

Võrule on iseloomulik olnud tänavavõrgustiku laienemine ja tihene-
mine. Joonisel 2 on esitatud Võru tänavate ajalugu kuni aastani 1989. Väga
sügavale ajalukku Võrus sukelduda aga ei saa, kuna vanim leitud kaart
tänavanimedega pärineb aastast 1902 (Jacoby 1902). Sellel esineb praeguse
Kalevipoja asemel *Aia tänav* (vene k *Садовая*⁴) ja *Vabaduse* on oma asu-
koha poolest olnud loogiliselt *Kesk* (vene k *Средняя*). Paljudel tänavatel
on aga ka tänased tuttavad nimed, nt *Liiva* (vene k *Песочная*), *Tartu* (vene
k *Дерптская*), *Vabriku* (vene k *Заводская*) ja *Petseri* (vene k *Печерская*).
Ka *Paju* on olemas, kuid nimi on saksakeelne (vene k *Вейдендамская*,
sks *Weidendamm, Weide* 'paju'). Võru loodepoolseim tänav kandis toona
(1902) *Karja(maa)* nime (vene k *Выгонная*). Kümme aastat hiljem (Jacoby
1912) ei alga karjamaa enam Karja tänavast, vaid väljapoole on tekkinud
Roosi tänav, mis piirab kesklinna tänapäevani. Lisaks on nime saanud *Turu
tänav* ja tänapäevane *Katariina allee* (*Puiestee*, vene k *Аллея*, rahvasuus
ka lihtsalt *Allee*), mis varem oli nimeta lõik. Aastaks 1922 (Aadressraamat
1922: 258) on viimane muutunud *Katarina tänavaks* (ühe *i-ga*) ja *Kesk
tänav Vabaduse tänavaks*, peegeldamaks „uue aja ideaale“ (Päll 2010: 167),
ning umbes tänase Mäe põigu kohal on nimeta tänav. Lisaks on Väike
tänav jäetud nimeta, kuigi sama allikas (Aadressraamat 1922: 258) eristab
ka ühe *Nimeta tänava* (kirjapilt allikast) vahetult uurimisalast väljaspool,
Paju tänavast kagu suunas.

1930. aastate lõpul toimus „Koha- ja kinnistusüksuste nimede korrall-
damise seaduse“ (KKN) § 6 alusel tänavate ja muude avalike paikade
nimede eestistamine. Võru uurimisaladel puudutas see ainult Aleksandri
tänavat, millest sai *Koidula*. Nõukogude aeg tõi aga ette ulatuslikumad

---

⁴ Tekstis kasutatakse allikate kirjapilti. Joonistel on nimed esitatud eestikeelsetena.

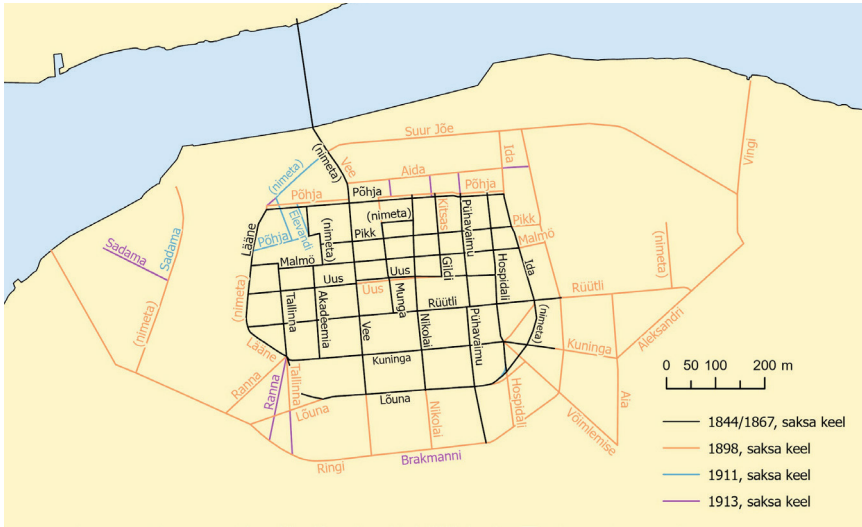
Joonis 2. Võru tänavad 1902–1989. Esitatud on nime esmamainimine. Lenini ja Pioneeride tänavad püsisid aastani 1989. Autori illustratsioon, alusandmed ETAK.

muutused. Hinnanguliselt aastal 1959 on peatänav (praegune *Jüri*, mis oli juba 1902 samanimeline, vene k *Георгиевская* (Jacoby 1902)) nimetatud Lenini järgi (EAA.5238.1.238 leht 1), lisaks leiduvad *Pioneeride* (endine *Vabaduse*), *Gorki* (endine *Katarina*) ning *Leegeni* tänav (endine *Karja*). Ideoloogiliselt kallutatud väljaandes (Tartu Kommunist 1940) kirjeldatakse Leegeni-nimelist inimest koos teise isikuga kui „[kahte] eesrindlikumat võitlejat, kes surid tööliste pärast võideldes“. Algne nimi *Karja* ei paista ideoloogiliselt kahtlane, kuid tsaariaega ja vabadust meenutavate nimede asendamine oli loogiline. Kaardilt (EAA.5238.1.238 leht 1) jääb ebaselgeks, kas Tartu tänava järvepoolne osa on nimetatud eraldi A. Tolstoi järgi või mitte. Uute tänavatena on tekkinud *Mäe*, *Oja* ja *Vee*. Aia ja Turu tänavate nimesid kaardile pole kantud ja Kasarmu tänavast on saanud *Lembitu*. Isegi veel 1989. aasta kaardil on olemas *Lenini*,

Pioneeride, Gorki ja Leegeni tänavad, lisaks on varasem Turu tänav muudetud *Komsomoli* tänavaks (ERA.R-10.45.8603 leht 1). Liiva tänav on nimega *Rimmi*, millega mälestati Karl Rimmi, kes „[Võrumaal] võttis osa Nõukogude võimu kehtestamisest (...) [ja hiljem] võitles valgekaartlaste vastu“ (Ühistöö 1967). Hiljem töötas ta Võrus sõjakomissarina (*ibid.*). Peeter Päll (2010: 171) nendibki, et 1980. aastatel „võib uuesti märgata nimeide ideologiseerimist,“ ja lisab, et toonane nimepaneku määruski nõudis kommunistliku kasvatus ülesannetega arvestamist. 1989 on Võru uued tänavad *Jõe* ning kolm põiku, millest Karja põik on toona veel nimeta (ERA.R-10.45.8603 leht 1). Lisaks on endine Aia tänav nimetatud *Kalevipoja tänavaks*. Viimane suundub Kreutzwaldi mälestusparki, kus asub ka temale pühendatud ausammas. Ruumiliselt pole Kalevipoja tänav aga seotud Lembitu tänavaga, mis tähendab, et Võru Lembitu tänava tekkelugu pole tõenäoliselt seotud Kreutzwaldi kirjatööga.

Aastal 1993 (Hallikmaa, Haldna 1993) Võrus Taara asumit veel pole, kuid aasta hiljem välja antud kaardil (Roop 1994) on tänavad juba olemas. Sellel kaardil (*ibid.*) on aga Mündi ja Madara tänavad kirja pandud vastupidiselt tänapäevasele, seda võib pidada kartograafi eksimuseks. Selliseid vigu esines 1990ndate kaarditegemistes päris palju. Kesklinnas on nimed saanud tänapäevase kaju, muutunud on ainult *Katariina*, mis on saanud omale liigisõna *allee*.

Pärnu südakesklinna ehk vallikraaviga piiratud ala tänapäevane pilt ei erine suures osas 1844. aasta (Hawelin 1844) omast (vt joonis 3). Nimed ja tänavate telgjooned vastavad tänapäevasele ja nimistu on keskaegsele linnale omane, kuna nimetamise aluseks on vastavalt Peeter Pälli (2010: 166) näidetele olnud muuhulgas elukutsed ja inimrühmad (*Munga, Rüütli*), omadused (*Pikk*) ja tähtsad hooned (*Akadeemia, Hospidali*). Aastal 1844 oli Nikolai ja Pühavaimu tänavate vahel *Gildi* (sks k *Gilden Gasse*; vt Hawelin 1844), mis on olemas veel 1938. aastal (Pärnu linna plaan 1938), kuid kadunud 1971. aastal (Grodinski 1971: 35). Lisaks olid kesklinna äärtel olevad tänavad nimetatud ilmakaarte järgi, millest tänaseks on alles ainult *Lõuna* ja *Põhja*. Aastaks 1922 (Blumberg 1922) oli Ida tänav (sks k *Ostgasse*) muutunud *Hommiku* tänavaks ja aastaks 1925 (ERA.496.4.222 leht 1) Lääne tänav (sks k *Westgasse*) *Õhtu* tänavaks, kuid tuleb täheldada, et hommik ja õhtu ongi olnud sõnad kahe põhiilmakaare nimetamiseks (vt nt EMS: hommik). Aastaks 1898 (Wolffeldt 1898) on kesklinn saanud Põhja ja Suure Jõe tänavate vahele Aida tänava (sks k *Speicher Strasse*) ja endine *Gildi* on

Joonis 3. Pärnu tänavad 1867–1913. Aida tänav on aastal 1911 asendatud aida mainimisega. Silla kohta on kõikidel aastatel kirja pandud pontoonsild või mitte midagi. Aasta 1844 seis on 1867. aastaga sama, mistõttu pole seda eraldi välja toodud. Aastaks 1922 muutus Ida tänav Hommikuks ja aastaks 1925 Lääne tänav Õhtuks. Autori illustratsioon, alusandmed ETAK.

uue nimega *Kitsas* (sks k *Schmalgasse*). Põhja tänav on aga Vee ja Munga tänavate vahel katkestatud (Wolffeldt 1898), mida illustreerib joonisel 3 kahe erineva aja Põhja tänavate vahele jäetud nihe.

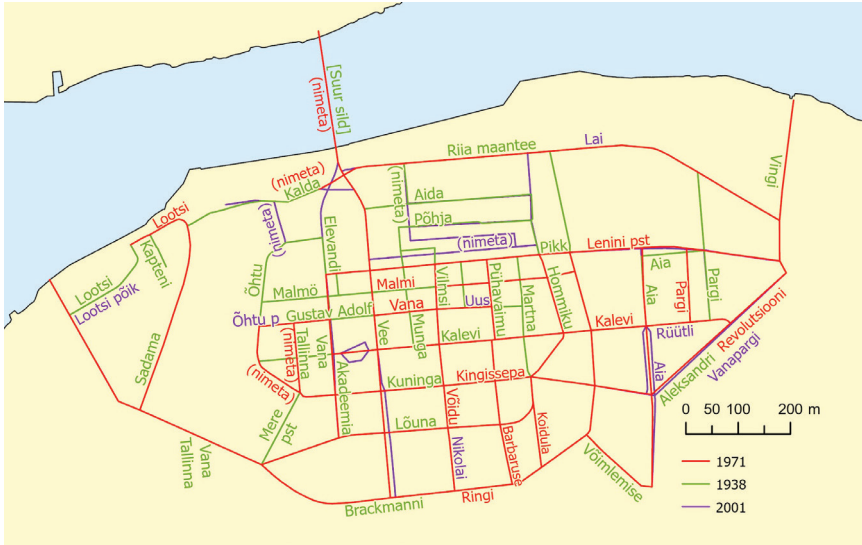
Ka kesklinn on kasvanud: äärealade ümber on kujunenud *Ringi tänav* (sks k *Ringgasse*) ja sellest väljapoole on tekkinud *Võimlemise* (sks k *Turnplatz-Strasse*) ning praegused *Vingi* (sks k *Finken-Strasse*, tegelikult 'vindi') ja *Vanapargi* (endine *Aleksandri*, sks k *Alexander-Strasse*) tänavad. Ringi tänav ulatub Talvesadama läänekaldal jõeni, ka sellega ristuv hilisem *Sadama*-nimeline tänav on kaardile joonistatud, kuigi see oli 1898. aastal veel nimeta, ent Sadama nime saanud aastaks 1911 (sks k *Hafen Strasse*; vt Ilves 1911). *Speicher Strasse* (*Aida*) on samas nimena kaardile kantud, kuid tänavat ennast pole joonistatud. Aastal 1867 (LVVA.6828.4.552 leht 1) nimeta jupina esinev Põhja ja Malmö tänavaid ühendav lõik on aastaks 1911 saanud nime *Elevandi* (Ilves 1911). Nime aluseks on olnud tänava ääres asunud kunagise ordulinnuse eelkindlustuste väravahoone, mida

rahvasuus hakati kutsuma selle massiivsuse ja halli värvi tõttu Elevanti aidaks (Pärnu Muuseum 2022). Nime tekkelugu ongi selle poolest eriline, et rahvasuus käibel olnud nimetusest on saanud ametlik tänavanimi. Nimest loobumise põhjus pole autoril teada, kuid väidetavalt (Vilgats 2023) on tänavanimi olnud aluseks sellele, et elevandid on praeguseni Pärnu linnaruumi kujunduselemendiks. Samas 1913. aasta kaardil (Peters 1913) pole lõigul nime, aga hiljem, näiteks 1925. (ERA.496.4.222 leht 1) ja 1938. (Pärnu linna plaan 1938) aasta kaartidel on nimi jälle olemas. *Ringi tänav* on aastaks 1913 (Peters 1913) ümber nimetatud *Brakmanni tänavaks* [*sic*] toonase kauaaegse linnapea järgi, kes oli tähtis linna arengu eestvedaja (Pärnu linn, s. a.). Aastaks 1913 on *Sadama tänav* saanud samanimelise ristuva tänava, mis ühendab selle tänase Lootsiga (Peters 1913). Pärnu linna plaan 1938 peegeldab iseseisva Eesti vaimu, kuna nimelised tänavad on saanud lisaks Brackmannile ka Jüri Vilms ja Mihkel Martna (vt ka Joosep 2009) ning Akadeemiaga ristub sobilikult *Gustav Adolfi* [*sic*], kuid Aleksandri meenutab ka 1938. aastal ikka tsaariaega. Pärnu linna plaan 1938 kujutab ka ainsana Mere puiesteed, mis algab Vana Tallinna tänava otsast.

Suurim küsitavust tekitav koht Pärnus on tänase Pika ja Laia tänava vaheline ala. Juba 1867 (LVVA.6828.4.552 leht 1) on olemas *Põhja tänav* (sks k *Nord Gasse*) ja 1898 (Wolffeldt 1898) lisandub *Aida tänav*, kuid aastal 1911 (Ilves 1911) piirduakse vaid aida olemasolu mainimisega. Ent 1913. aastal on tänav jälle olemas (Peters 1913), kuid see ühtib suuresti raudteega. Aastaks 1922 (Blumberg 1922) asendub tänav täielikult raudteega, 1925 on tänav jälle raudtee kõrval olemas (ERA.496.4.222 leht 1) ning selline seis püsib vähemalt aastani 1938 (Pärnu linna plaan 1938). Üksikut juhtumit saab pidada kartograafiliseks apsakaks, kuid 1971. aasta kaardil puuduvad Aida ja Põhja tänavad (Grodinski 1971: 35). See võis olla tingitud Nõukogude režiimi salastamispoliitikast, ent neid ei kujuta ka 1993. aasta kaart (Remm 1993), millel on näha ainult mõned hooned ja parkla. Alles 2001. aastaks (Parts, Klaos 2001) on Aida ja Põhja tänavad kas taastatud või uuesti kaardile kantud. Raudtee võeti üles 1971. aastal⁵. Raudteetammi ja jõe vahele jäid ajaloolised tööstuspiirkonna hooned, mis aastakümnete jooksul lagunesid, 1970.–1980. aastatel ehitati Riia maantee

---

⁵ Vt <https://www.raudtee.eu/?main=1&sub=177&stat=178&tlink=148>.

Joonis 4. Pärnu tänavad aastatel 1938–2001. Viimane vastab 1993. aasta seisule. 2001. aastal kasutusel olev nimi on kirjas, kui see erineb 1938. aasta omast. Aastal 1971 puudub Kalda (nimeta tänav) ühendus Lootsiga üle Talvesadama, kuigi 1938 on sild olemas. Samuti puudub ühendus Kaldaga Akadeemiast lääne poole jäävatel nimeta tänavatelt ning kadunud on Mere pst. Aida tänav kaob aastaks 1971, 2001 on ta esindatud lühikese jupina. Aastal 2001 ulatub Malmö tänav Mungani ja 1971 Võiduni, sest 1971 Mungana tänavat polegi. Koidula tänav asendub juba aastaks 1993 pargiga, samuti katkestatakse tänavad Uus ja Malmö. 1971. aasta tänavavõrgustik on näidatud 1938. aasta oma peal. Autori illustratsioon, alusandmed ETAK.

ja jõe vahele garaaže, kuid 21. sajandiks oli ala tühermaa⁶. Keslinna endine pontoonsild kaartidel tänavanime ei saagi, aga ETAK-is on see *Tallinna mnt*. Lisaks muutub *Riia mnt* vahemikus 2001–2007 (Parts, Klaos 2001; Kure, Otsing 2007) *Laiaks tänavaks*. Üldiselt on Pärnule iseloomulik olnud tänavate tekkimine ja kadumine ning kerge telgjoonte kujude muutus (vt joonis 4).

⁶ Isiklik konsultatsioon Cristhina Randlega 25.10.2024 ja 27.11.2024.

Joonis 5. Uusasumite tänavanimed – vasakul Taara (Võru) ja paremal Tammiste (Pärnu). Aluskaardid Maa- ja Ruumiamet, alusandmed ETAK.

Pärnu tänavanimistus eristub 1971. aasta (Grodinski 1971: 35) kaardi-pilt, millel on esindatud tüüpilised nõukogude nimed: *Kingisepa* (endine *Kuninga*), *Revolutsiooni* (endine *Aleksandri*), *Lenini pst* (endine *Pikk*) ja *Võidu*. *Malmö* on asendatud *Malmiga* ja *Pühavaimu* nimega *Barbaruse*. Kommunismiülistajaks kutsutud Johannes Vares-Barbarus elas paralleelsel Nikolai tänaval (Kaas 2003), mis toona kandis nime *Võidu* (Grodinski 1971: 35). Silmajääv detail (*ibid.*) on ka Uue tänava ümbernimetamine Vanaks. Ka siin on asendatud tsaariaega meenutavaid nimesid, kuid ka neutraalseid nimesid nagu *Pikk*.

Pärnu Tammiste asumit ümbritsevad tänavad (*Tammiste tee*, *Jaama* ja *Kauba*) on aastaks 1993 olemas (Remm 1993), kuid suvilapiirkonna sise-osa muutub tänavatega elamurajooniks alles 2007. aasta kaardil (Kure, Otsing 2007). Käibel on tänaseni püsinud loodusnimed. Aastate jooksul on lisandunud kaks tänavat: *Lõhmuse* ja *Nurmenuku*, neist viimane aastaks 2010 (Regio 2010), ja kadunud üks tänav, nimelt *Männituka*, mis muidu oleks Eestis haruldane ainult kolme esinemisega ja Tammiste nimedest ka kõige haruldasem (KNAB); see oli olemas veel Regio 2010. aasta kaardil. Lepiku tänava otsene ühendus Jaama tänavaga on katkestatud, kuigi asustus pole Jaama tänava läheduses tihenunud. Kahel nimeta tänaval on aadressi-numbriga maju (Remm 1993), seega võib need ka 1993. aasta Tammiste tänavastiku koosseisu lugeda. Pärnu ja Võru uusasumite tänavanimed on esitatud joonisel 5. Võru Taara kohta on esitatud tänane seis, kuna selles muutusi pole toimunud.

Nimede ennistamisel on ilusti kasutatud vanu nimesid: Pärnu südalinnas on ajaloo vältel püsinud tänavate algne keskaja hõnguga nimistu ja ka muutunud nimed on kaardilt tuvastatavad juba 1938 (Pärnu linna plaan 1938). Keskväljak on muidugi hiljem ehitatud. Võrus on vanemast kihist uuema kuju saanud ainult *Kalevipoja* (endine *Aia*), aga Kreutzwaldiga tugevalt seotud linnas võib seda pidada sobilikuks valikuks. Võrus on ennistatud nimesid erinevatest aegadest (vrd kaardid aastatest 1922, 1959 ja 1989). *Seminari* tänava nime tekkeage ei ole kaartidelt tuvastatav, kuid vanema nime *Turu* kasutuselevõtt oleks võib-olla olnud liigne, kuna turgu seal enam pole, seminarid aga seostuvad ka kirikulooga.

Ajalooliselt on Võru ja Pärnu kesklinna tänavanimestikud omanäolised. Kõrvutades vanimaid kaarte ehk Pärnu 1844. aasta (Hawelin 1844) ja Võru 1912. aasta (Jacoby 1912) oma, kordub ainult tänavanimi *Uus* mõlemas linnas. Sama seis on ka aastal 1922 (Aadressraamat 1922: 258; Blumberg 1922). Isegi nõukogude ajal on nimed ammutatud küll samast temaatikast, kuid nimistus kattuvad vaid *Lenini tänav* (Võrus) ja *Lenini puiestee* (Pärnus), tänavate nimetamisel on rohkem kasutatud kohalike avaliku elu tegelaste nimesid (EAA.5238.1.238 leht 1; Grodinski 1971: 35; ERA.R-10.45.8603 leht 1). Samas, põhjuseks võib olla antud töö uurimisala piiritlemine, sest eriti Pärnus eeslinnas on rohkelt vana nimistut (vt nt Hawelin 1844), mille kaasamine uurimisaluse piirkonnana võinuks anda teistsuguse pildi.

Kokkuvõte

Üldiselt võib öelda, et tänavanimede ja tänavate telgjoonte muutumine Võru ja Pärnu linna vaadeldud aladel on olnud üsnagi vähene. Vanad vene- ja saksakeelsed nimed on paljuski taastatud eestikeelsetena, ainult nõukogude aeg tõi suuremaid muutusi – toonase aja nimistu kannab tüüpiliselt ideoloogilist temaatikat, näiteks tänavanimed *Lenini pst* ja *Revolutsiooni*. Erilisi selle aja muutusi on Pärnus *Malmõ* muutmine *Malmiks* ja *Uue* tänava ümbernimetamine *Vanaks*. Praegune nimestik vastab mõlemas linnas üpriski hästi kohanimenõukogu nõuannetele, nimed peegeldavad ajalugu, kuigi piirkondlikult erilisi nimesid esineb vähe. Samas leidub üsna väikestel uurimisaladelgi mitu nime, mis on Eestis ainukordsed. Uus- asumites domineerivad loodusnimed. Kaardianalüüsi meetodi puudujääk

väljendub selles, et uurimist on võimalik teostada ainult perioodidest, mille kaarte on saada, seega jääb peitu näiteks asjaolu, et Võrus on Kreutzwaldi tänava varasema nimena kasutusel olnud *Vee* (KNAB).

Kirjandus ja kaardid

Aadressraamat 1922 = Esimene Tartu ja Lõuna-Eesti kaubandus-tööstus-aadressraamat. Erstes Handels- und Industrie-Adressbuch von Tartu (Dorpat) und Süd-Eesti 1922. <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:308366>.

Aalto, Tiina 2002. Osoitteena Osmankäämintie. – Virittäjä 106 (2), 208–222.

Blumberg, A. 1922. Pärnu linna plaan = Plan der Stadt Pernau. <https://www.digar.ee/arhiiv/en/nlib-digar:294048>.

EE 2011 = Võru. Eesti Entsüklopeedia. 2011. <http://entsyklopeedia.ee/artikkel/v%C3%B5ru1>.

EMS = Eesti murrete sõnaraamat 1994–2025 (*a–rüüp*). Toim Anu Haak, Evi Juhkam, Varje Lonn jt. Tallinn: Eesti Keele Instituut. <https://arhiiv.eki.ee/dict/ems/>.

ETAK = Eesti topograafia andmekogu. Maa- ja Ruumiamet. <https://geoportaal.maaamet.ee/est/ruumiandmed/eesti-topograafia-andmekogu-p79.html>.

Grodinski, Fjodor (koost) 1971. Pärnu juht. 3., täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Raamat.

Hallikmaa, Heiti; Tõnis Haldna 1993. Võru turismikaart, 1:10 000, AS E.O.MAP, Võru linnavalitsus.

Ilves, Bruno 1911. Pharus-plan Pernau. <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:46368>.

Jakobson, Marten 2009. Tartu uusasumite toponüümika. Bakalaureusetöö. [Käsikiri.] Tartu: Tartu Ülikool, ökoloogia ja maateaduste instituut, geograafia osakond.

Joosep, Elmar 2009. Ajalugu peegeldub Pärnu tänavanimedes. – Pärnu Postimees, 19. september. <https://parnu.postimees.ee/165821/ajalugu-pegeldub-parnu-tanavanimesedes>.

Kaas, Imre 2003. Johannes Vares-Barbarus elas Nikolai tänaval. – Pärnu Postimees, 23. aprill. <https://parnu.postimees.ee/2367949/johannes-vares-barbarus-elas-nikolai-tanaval>.

KKN = Koha- ja kinnistusüksuste nimede korraldamise seadus, 1938. <https://arhiiv.eki.ee/knn/kns1938.htm>.

KNAB = Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas. Koost Peeter Päll. <https://arhiiv.eki.ee/knab/knab.htm>.

- KNN** = Tänavanimede nõuannet. Kohanimenõukogu, 2004. <https://arhiiv.eki.ee/knn/tnnjuh.htm>.
- KNS** = Kohanimeseadus. 2003. <https://www.riigiteataja.ee/akt/672390>.
- Kure, Hele; Mari-Liis Otsing 2007**. Pärnu. Turismikaart. Tourist map. 1:12 000. Tallinn: AS E. O. Map.
- Parts, Lii; Sirli Klaos 2001**. Pärnu. Turismikaart. Turistikartta. Tourist map. 1:10 000. Tallinn: AS E. O. Map.
- Päll, Peeter 2010**. Eesti tänavanimede kujunemisest. – Emakeele Seltsi aastaraamat 55 (2009), 161–175.
- Pärnu linn, s. a**. Linnapead 1879–1944. <https://parnu.ee/en/omavalitsus/kontaktid-koik/linnaavalitsus-kontakt/131-omavalitsuse-ajalugu/249-linnapead>.
- Pärnu linna plaan 1938**. <https://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:43992>.
- Pärnu linnavalitsus, s. a**. Pärnu linnaosade kaart. <https://parnu-lv.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=a2bd89ae375b463689c34c2ac94a7aeb>.
- Pärnu Muuseum 2022**. Proosaline Pärnu – ELEVANDI tänav. <https://drive.google.com/file/d/1QwnsWUoaJlMrAiykz9U0JCsXLXptyWdv/view>.
- Raid, Tõnu (koost) 2013**. Eesti ajaloolistel linnaplaanidel. Tallinn: Grenader.
- Regio 2010**. Pärnu. Turismikaart. Tourist map. Matkailun kartta. Туристическая карта. 1:20 000/1:7 000. Tallinn: Aktaprint.
- Remm, Kalle 1993**. Pärnu 1993. Turismikaart. Tourist map. 1:10 000. Tallinn: AS E. O. Map.
- Roop, Reet 1994**. Võru linnaplaan. 1:10 000, AS Lõuna Varad.
- Tartu Kommunist 1940** = Oskar Leegen ja Juhan Roht – Võrumaa töölaual rahva eestvõitlejad. – Tartu Kommunist, 11. november. <https://dea.digar.ee/article/tartu-kommunist/1940/11/11/72.4>.
- Vilgats, Ester 2023**. Pärnus võib kohata elevantiperede skulptuure. – ERR, 19. juuni. <https://eeter.err.ee/1609011947/parnus-voib-kohata-elevantiperede-skulptuure>.
- Ühistöö 1967**. Karl Rimm. – *Ühistöö*, 6. juuni. <https://dea.digar.ee/article/uhistoo/1967/06/06/12.2>.

Arhiiviallikad

Rahvusarhiiv:

- EAA.5238.1.238 leht 1 1959 (hinnanguline)**. [Võru rajoon, Võru linn. Maa-ala geodeetiline plaan.] <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=293265>.

- ERA.R-10.45.8603 leht 1 1989.** Võru rajooni Võru linna skeem. <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=239821>.
- ERA.496.4.222 leht 1 1925.** Pärnu linna plaan (kaitsekava). <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=209377>.
- Hawelin, Jonas 1844.** Plan von der Kreisstadt Pernau. ERA.T-6.3.1641 leht 1. <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=103679>.
- Jacoby, A. 1902.** Планъ уѣзднаго города Веppo. LVVA.6828.4.533 leht 1. <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=229182>.
- Jacoby, A. 1912.** Karte von der Kreisstadt Werro. LVVA.6828.4.534 leht 1. <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=229183>.
- LVVA.6828.4.552 leht 1 1867.** Plan der Kreisstadt Pernau. <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=229200>.
- Peters, W. 1913.** Plan der Stadt Pernau. EAA.2072.5.259 leht 1. <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=5467>.
- Wolffeldt, E. von 1898.** Plan der Stadt Pernau. EAA.2110.1.4818 leht 1. <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=30527>.

Maria Anttila: Analysis of the development of streets names in the city centres of Võru and Pärnu and in two new residential areas

Using map analysis, this article provides an overview of changes in street names and the spatial development of the street network in the city centres of Võru and Pärnu and in one new residential area in each city. The old street names in Pärnu largely reflect the naming conventions of German Hanseatic towns, which differ from the history of street names in Võru, although stylistically the list of old names is similar. Linguistically, the biggest changes in the street names of both cities were due to the Soviet era. In Võru, some strongly ideological names typical of the Soviet era were still in use at the end of the 1980s. The old names have been very well preserved in the restoration of names.

In the new settlements of both cities, serial naming has been implemented. The themes are mainly drawn from nature, but there are also names related to the location. The street names in all four areas studied comply fairly well with the requirements set out in the Place Names Act.

Maria Anttila: Võro ja Pärnä keskliina ja katõ vahtsõ liinajaokõsõ huulidsanimmi kujonõmisõ analüüs

Kirotus and kaardianalüüsi meetodi perrä ülekaehusõ huulidsanimmi muutumisõst ja huulidsavõrgo ruumilidsõst kujonõmisõst Võro ja Pärnä keskliinan ni kummagi liina üten vahtsõn liinajaokõsõn. Pärnä vanaq huulidsanimeq peegeldäseq pall'o Šaksamaa hansaliino huulitsidõ nimmamisõ kombit, Võro huulidsanimmi aolugu om tõõnõ, a stiili poolõst om vana nimistü samasugunõ. Keelelidselt kõgõ suurõmbaq huulidsanimmi muutmisõq ommaq mõlõmban liinan peri nõvvokogo aost. Võrol olliq mõnõq nõvvokogo ao tüüpilidseq väega ideoloogilidsõq nimeq pruugin viil 1980. aastidõ lõpun. Nimmi tagasitegemise man om vana nimevara väega häste tagasi tuud.

Mõlõmba liina vahtsin liinajaokõisin om pruugit safaviisilist nimetämist. Nimmi om võet inne kõgõ luudusõst, a om ka kotussõga kõüdetüid nimmi. Kõiki nelä uurmispirkunna huulidsanimeq vastasõq peris häste kotusõnimesäädüse nõudmiisilõ.